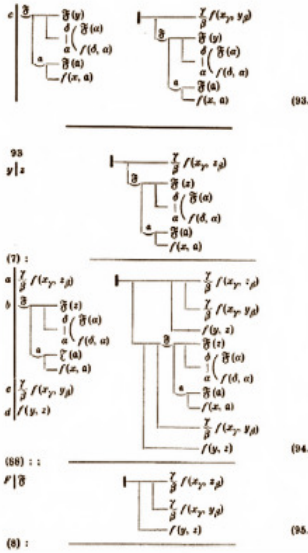


Ölümünün 100. Yılında

Frege

Sempozyumu



11-12 Aralık 2025

MSGSÜ Fındıklı Yerleşkesi Sedad Hakkı Eldem Oditoryumu



MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

Fen Edebiyat Fakültesi | Felsefe Bölümü



MANTIK
ARAŞTIRMALARI
DERNEĞİ

Ölümünün 100. Yılında Frege Sempozyumu

ÖZET KİTAPÇIĞI

ÖLÜMÜNÜN 100. YILINDA FREGE SEMPOZYUMU

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

11-12 Aralık 2025

Düzenleyen Kurumlar

Mantık Araştırmaları Derneği

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü

KURULLAR

Düzenleme Kurulu

Dr. Öğr. Üyesi Vedat KAMER (İstanbul Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Alper YAVUZ (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Eylem HACIMURATOĞLU (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Muhammed DENİZ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. Demet Tuğçe DUMANOĞLU COSGRAVE (Artvin Çoruh Üniversitesi)

Arş. Gör. Çağla ÖZCAN (İstanbul Üniversitesi)

Arş. Gör. Şilan KESLER (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Buket DENİZ (İstanbul Üniversitesi)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Hasan Bülent GÖZKÂN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Kaan H. ÖKTEN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Yücel YÜKSEL (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Nazlı İNÖNÜ (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Ayhan ÇİTİL (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Özgüç GÜVEN (İstanbul Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

FREGE'S FIRST STEP	3
MICHEAL BEANEY	3
FREGE'S IMPORTANT BUT MISGROUNDED DISCOVERY: THE REFERENCE OF DECLARATIVE SENTENCES	4
İLHAN İNAN	4
A COMPARISON OF PEIRCE AND FREGE ON THE DEVELOPMENT OF QUANTIFICATION THEORY	5
NAZLI İNÖNÜ	5
FREGE'S THEORY OF FICTION	7
ALPER YAVUZ	7
FREGE'NİN KANT ELEŞTİRİSİ	9
H. BÜLENT GÖZKÂN	9
FREGE-JOURDAIN MEKTUPLAŞMALARI ÜSTÜNE BİR DEĞERLENDİRME	11
ÖZGÜÇ GÜVEN	11
FREGE VE HUSSERL: DÜŞÜNCELERİN YAKALANMASI VE KATEGORYAL GÖRÜ	13
EYLEM HACIMURATOĞLU	13
THE ORIGINS AND LIMITS OF FREGEAN PRESUPPOSITION	17
DEMET TUĞÇE DUMANOĞLU COSGRAVE	17
FREGE AND METAPHYSICS	21
EGEMEN SEYFETTİN KUŞCU	21
A QUINEAN CHALLENGE TO CHALMERS'S NEO-FREGEAN THEORY OF MEANING	23
ÇAĞDAŞ BURAK KARATAŞ	23
FREGE'NİN BEGRİFFSSCHRİFT'İ	27
MEHMET ARSLAN	27
FREGE'NİN AKSİYOMATİK SİSTEM ELEŞTİRİSİ: TUTARLILIK VE ANLAM SORUNU	29
ŞEYMA NUR TAN	29
'BOŞ NOEMA' İLE 'BOŞ KÜME' ARASINDA: SIFIRIN FENOMENOLOJİSİ	33
DİLER EZGİ TARHAN	33
FREGE'NİN ALTINLARI: FREGE'NİN ANLAM TEORİSİ'NİN MATEMATİK EĞİTİMİNE KATKILARI	37
BEYHAN ŞENER ÖZTÜRK	37
İSLAM MANTIK GELENEĞİ VE FREGE: KONUSAL VE PROBLEMATİK BİR KARŞILAŞTIRMA	39
MEHMET ÖZTURAN	39
FREGE'DEN SONRA MANTIĞIN GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ	40
VEDAT KAMER	40

Frege's First Step

Micheal Beaney

University of Aberdeen

In this talk I identify the key first step in Frege's philosophy, from which all else follows, both his invention and use of quantificational logic in seeking to show how arithmetic can be reduced to logic as well as the paradoxes and problems that arose, about which philosophers have argued ever since. The idea of a 'first step' is taken from Wittgenstein, and I also elucidate the analytic significance of this idea in understanding the creativity of philosophy and in diagnosing philosophical confusion.

Frege'nin İlk Adımı

Micheal Beaney

University of Aberdeen

Bu konuşmada Frege'nin felsefesindeki temel *ilk adımı* tespit ediyorum. Frege'nin niceliksel mantığı icat edişi ve bunu aritmetiğin mantığa indirgenebileceğini göstermek için kullanması, ayrıca daha sonra ortaya çıkan ve filozofların o günden bu yana tartıştığı paradokslar ile ilgili sorunlar, bu ilk adımdan doğmuştur. 'İlk adım' fikri Wittgenstein'dan alınmıştır; konuşmada bu fikrin felsefenin yaratıcı doğasını anlamadaki ve felsefi karışıklığı teşhis etmedeki analitik önemini de açıklığa kavuşturuyorum.

Frege's Important but Misgrounded Discovery: The Reference of Declarative Sentences

Ilhan Inan

Koç University

In this talk, I emphasize the philosophical significance of Frege's claim that declarative sentences are referring expressions and offer a new argument in its support by constructing a hypothetical language (Whenglish) which lacks sentences. I then argue that the theory of truth-values Frege developed to ground this claim is problematic, both ontologically and semantically. To address these problems, I introduce an alternative framework developed in my book *A Referential Theory of Truth and Falsity* (Routledge, 2022). According to this framework, a declarative sentence expressing a true thought refers, not to *the True* as Frege maintained, but to a *state* in reality; whereas a false sentence, contrary to Frege's view, fails to refer — it has no referent in reality. Thus, *truth* can be understood as a sub-species of *reference*. This approach fits much better with Frege's general semantic framework and allows us to reconstruct Frege's misgrounded discovery on a firmer footing.

Frege'nin Yanlış Temellendirdiği Önemli Keşfi: Bildirim Tümcelerinin Gönderimi

Ilhan Inan

Koç Üniversitesi

Bu sunumda Frege'nin, bildirim tümcelerinin gönderim yapan ifadeler olduğu yönündeki savının felsefe tarihindeki önemini vurgulayarak tümceleri bulunmayan hipotetik bir dil kurarak (Türkçemsi) bunu destekleyen yeni bir argüman sunacağım. Ancak bu savı temellendirmek için Frege'nin geliştirdiği doğruluk değerleri kuramının hem ontolojik hem de semantik açıdan sorunlu olduğunu savunacağım. Bu sorunları aşmak için *A Referential Theory of Truth and Falsity* (Routledge, 2022) adlı kitabımda geliştirdiğim alternatif bir kuramı tanıtıyorum. Bu kurama göre, doğru bir düşünce ifade eden bir bildirim tümcesi Frege'nin öne sürdüğü gibi *Doğru*'ya değil, gerçeklikteki bir *duruma* gönderim yapar; buna karşılık yanlış bir tümce, Frege'nin görüşünün aksine, gönderimde başarısız olur, yani gerçeklikte bir göndergesi bulunmaz. Böylece *doğruluk* kavramının *gönderim* kavramının bir alt-türü olarak anlaşılabilirliğini gösterebiliriz. Bu yaklaşım, Frege'nin genel semantik çerçevesiyle, onun doğruluk değerleri kuramından çok daha iyi bağdaşır ve Frege'nin yanlış temellendirdiği doğru fikrini sağlam bir zeminde yeniden kurar.

A Comparison of Peirce and Frege on the Development of Quantification Theory

Nazlı İnönü

İstanbul University

Gottlob Frege and Charles Sanders Peirce were the first logicians to interpret logical quantifiers as variable-binding operators. They developed the theory of quantification independently and in roughly the same period. Frege published his famous work *Begriffsschrift* in 1879. Peirce, by contrast, published his first papers on quantification theory in 1883 and 1885. As far as we know, Peirce was unaware of Frege's work. In *Begriffsschrift*, Frege presented a system of second-order predicate logic that contains the first complete formalization of propositional logic and first-order logic. *Begriffsschrift* was Frege's first publication in logic, and the system he introduced there appears to have emerged from his mind in a fully developed form. In other words, it does not seem to have been significantly influenced by the work of other logicians of the period.

Peirce's papers on quantification theory, on the other hand, were the product of nearly twenty years of work in logical algebra. In one of his earliest papers in logic, "On an Improvement in Boole's Calculus of Logic" [1867], Peirce advanced George Boole's logical algebra by interpreting the expression $x + y$, which represents logical sum, as a set-theoretic union. In doing so, he brought Boole's algebra into the form familiar today. In Boole's original system, $x + y$ was considered well-defined only when x and y were mutually exclusive classes or propositions (that is, when their intersection was empty).

In his 1870 paper, "Description of a Notation for the Logic of Relatives, resulting from an Amplification of the Conceptions of Boole's Calculus of Logic," Peirce, drawing on the work of Boole and Augustus De Morgan, developed the logical algebra of relations. He called expressions denoting relations "relative terms," or simply "relatives," though he later came to think that De Morgan's expression "logic of relations" was more appropriate.

In short, this study compares Frege and Peirce in terms of their contributions to the development of quantification theory..

Peirce Ve Frege'nin Niceleme Kuramını Geliştirme Açısından Karşılaştırılması

Nazlı İnönü

İstanbul Üniversitesi

Gottlob Frege ve Charles Sanders Peirce, mantıksal niceleyicileri değişken bağlayıcı yöneticiler olarak yorumlayan ilk mantıkçılardır. Mantıkta niceleme kuramını birbirlerinden bağımsız olarak, yaklaşık aynı dönemde geliştirmişlerdir. Frege ünlü yapıtı *Begriffsschrift*'i 1879'da yayımladı. Peirce ise niceleme kuramı üzerine ilk makalelerini 1883 ve 1885 yıllarında yayımladı. Bildiğimiz kadarıyla Peirce, Frege'nin bu çalışmasından habersizdi. *Begriffsschrift*'te Frege, önermeler mantığı ve birinci derece mantığının ilk eksiksiz biçimselleştirmesini içeren bir ikinci derece yüklem mantığı sistemini ileri sürdü. *Begriffsschrift*, Frege'nin mantık alanındaki ilk yayınıydı ve orada sunduğu sistem, yazarının zihninden tam anlamıyla gelişmiş bir biçimde çıkmış görünmektedir. Diğer bir deyişle, dönemin diğer mantıkçıların çalışmalarından kayda değer bir şekilde etkilenmiş değildir. Öte yandan, Peirce'ün niceleme kuramı üzerine yazdığı makaleler, yaklaşık yirmi yıllık bir mantık cebri çalışmasının ürünüdür. Peirce, mantık alanındaki ilk makalelerinden biri olan "On an Improvement in Boole's Calculus of Logic" [1867] başlıklı çalışmasında, George Boole'un mantık cebri, mantıksal toplam olan $x + y$ ifadesini kümeler açısından bir birleşim olarak ele alarak geliştirmiştir. Bu şekilde, Boole cebri günümüzdeki hâlini kazanmıştır. Boole'un orijinal sisteminde, $x + y$ yalnızca x ve y birbirini dışlayan (yani kesişimleri olmayan) sınıflar veya önermeler olduğunda iyi tanımlanmış sayılıyordu. Peirce, 1870 tarihli "Description of a Notation for the Logic of Relatives, resulting from an Amplification of the Conceptions of Boole's Calculus of Logic" başlıklı makalesinde, Boole ve Augustus De Morgan'ın çalışmalarından etkilenerek, bağıntıların mantıksal cebri geliştirmiştir. Peirce, bağıntı bildiren ifadeleri "bağıl terimler", kısaca "bağıllar" olarak adlandırmış; ancak sonradan, De Morgan'ın kullandığı "bağıntılar mantığı" ifadesinin daha uygun olduğunu düşünmüştür. Kısacası, bu çalışmada Frege ve Peirce niceleme kuramını geliştirmedeki katkıları açısından karşılaştırılacaktır.

Frege's Theory of Fiction

Alper Yavuz

Mimar Sinan Fine Arts University

According to the well-known distinction between sense and reference proposed by Frege in his essay “On Sense and Reference”, the sense of a sentence is the thought it expresses, while its reference is the truth value of the sentence. One advantage of this distinction is that it explains how a sentence about fiction can appear sensible even if we cannot determine its truth value. So, in terms of sense, there is no difference between fictional sentences and non-fictional ones. However, in his later work, Frege makes a new claim about fiction and argues that sentences about fiction express mock thoughts (*Scheingedanke*). If Frege, when he speaks of “mock thought”, means to say that things which appear to be thoughts in fiction are not actually thoughts, then it follows that fictional sentences do not express thoughts; that is, they are senseless. This, however, eliminates the advantage of the sense-reference distinction in the context of fiction. A point that further complicates the issue is Frege's assertion that even a sentence such as “5 is a prime number”, which contains no constituent produced for fictional purposes, contains only thought when used in a fictional context. Whether a consistent theory of fiction can be formulated from these remarks is a matter of debate among Frege scholars. Recently, Munton (2017) argued that a careful examination of fiction reveals that Frege actually favoured an act-centred rather than an expression-centred semantics. In this talk, I will argue that it is more appropriate to explain fiction as an attitude towards language while preserving the fundamental assumptions of Fregean semantics, rather than adopting the radical change proposed by Munton. To do this, we must base our approach on the notion of *non-serious interpretation of language* rather than the notion of *non-referentiality*. For Frege, fiction requires adopting a non-serious attitude towards sentences; that is, being satisfied with sense and disregarding truth value. When such an approach is taken as a basis, it can be demonstrated that Frege has a consistent theory of fiction with important consequences for the philosophy of fiction.

Frege'nin Kurgu Kuramı

Alper Yavuz

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Frege'nin "Anlam ve Gönderim Üzerine" adlı yazısında ortaya attığı ünlü anlam-gönderim ayrımına göre bir tümcenin anlamı dile getirdiği düşünceyken gönderimi tümcenin doğruluk değeridir. Bu ayrımın üstünlüklerinden biri kurguyla ilgili bir tümcenin, doğruluk değerini saptayamasak bile nasıl anlamlı görüldüğünü açıklamasıdır. Sonuçta anlam bakımından kurgusal tümceler ve böyle olmayanlar arasında bir ayrım bulunmaz. Ancak Frege sonraki çalışmalarında kurgu konusunda yeni bir şey söyler ve kurguyla ilgili tümcelerin sahte (ya da görünüşte) düşünceler (*Scheingedanke* ya da *mock thought*) dile getirdiklerini öne sürer. Frege eğer sahte düşünce ile kurguda düşünce gibi görünen şeylerin aslında düşünce olmadıklarını söylemek istiyorsa kurgusal tümcelerin düşünce dile getirmedikleri yani anlamsız oldukları sonucu çıkar. Bu ise anlam-gönderim ayrımının kurgu konusundaki üstünlüğünü ortadan kaldırır. Sorunu daha da karmaşıklaştıran bir nokta Frege'nin içinde kurgu amaçlı üretilmiş bir bileşen bulunmayan "5 bir asal sayıdır." gibi bir tümcenin bile kurgu bağlamında kullanıldığında yalnızca düşünce içerdiğini söylemesidir. Bu söylenenlerden tutarlı bir kurgu kuramı çıkıp çıkmayacağı Frege uzmanları arasında tartışmalı bir konudur. Yakın dönemde Munton (2017) kurgu konusu dikkatle incelendiğinde Frege'nin aslında deyim-merkezli değil edim-merkezli bir anlambilimden yana olduğu sonucuna varılması gerektiğini savunmuştur. Ben bu konuşmada Munton'ın önerdiği kökten değişiklik yerine Fregeci anlambilimdeki temel varsayımları koruyarak kurguyu dile yönelik bir tutum olarak açıklamanın daha uygun olduğunu öne süreceğim. Bunun için yapılması gereken *gönderimsizlik* kavramı yerine *dilin ciddi olmayan yorumu* kavramını temel almaktır. Frege'de kurgusallık, tümcelere yönelik ciddi olmayan bir tutum almayı, yani anlamla yetinip doğruluk değerini dikkate almamayı gerektirir. Böylesi bir yaklaşım temel alındığında Frege'nin, kurgu felsefesi açısından önemli sonuçları olan tutarlı bir kurgu kuramı olduğu ortaya konabilir.

Frege'nin Kant Eleştirisi

H. Bülent Gözkân

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Frege'nin Kant eleştirisinin esası, aritmetiğin sentetik apriori olmasına karşı çıkması ve aritmetiğin yasalarının analitik a priori olduğunu ortaya koymaktır.

Kant'ın genel yaklaşımında nesne, yargı zemininde görü ile kavramın senteziyle kurulur. Kant'ta aritmetiğin yargılarının sentetik a priori olması demek de, sayı nesnesinin, a priori görü ve kategoriler zemininde sentez yoluyla inşa edilmesi demektir.

Frege'nin senteze karşı çıkması ise aklın yargı fiilinin (a posteriori ve a priori) görü devrede olmadan, sadece kavram ve kavramlar arası bağıntılar yoluyla nesneyi teşhis edebildiğini kabul etmek anlamına gelir. Bu ise farklı bir analitik anlayışını, aritmetiğin nesneleri olan sayma sayılarının, birinci tür ve ikinci tür kavram ayrımı ve kavramların kaplamı anlayışı zemininde, yani salt mantıksal bağıntı zemininde mümkün olduğunu ortaya koymayı gerektirir. Frege, bu yüzden Kant'ın analitiklik tanımını yeterli görmemiş, kavram ve kaplamaları arasındaki bağıntıyı salt mantıksal olarak kabul ederek sayının teşhis edilmesini, sonuç olarak aritmetiğin yasalarını sadece mantık zemininde ortaya koymak istemiştir. Kavram ve kaplamı arasındaki bağıntıyı, o bağıntının ortaya çıktığı zeminden kopararak salt mantıksal olarak kabul etmek ise bu tasarıda bir paradoksun ortaya çıkmasına, sonuç olarak tasarının tamamlanamamasına neden olmuştur.

Frege's Critique of Kant

H. Bülent Gözkân

Mimar Sinan Fine Arts University

The essence of Frege's critique of Kant is his opposition to the idea that arithmetic is synthetic *a priori*, and his demonstration that the laws of arithmetic are analytic *a priori*.

In Kant's general approach, the object is constituted on the ground of judgment through the synthesis of intuition (*Anschauung*) and concept. For Kant, the fact that arithmetical judgments are synthetic *a priori* means that the number as object is constructed via synthesis on the ground of *a priori* intuition and categories.

Frege's opposition to synthesis implies accepting that reason's act of judgment can identify the object solely through concepts and relations between concepts, without (both *a posteriori* and *a priori*) intuition being involved. This requires demonstrating that the counting numbers—the objects of arithmetic—are possible on the basis of a different understanding of analyticity, based on the distinction between first-level and second-level concepts, and the understanding of the extension of concepts; that is, on the basis of purely logical relations.

Therefore, Frege did not deem Kant's definition of analyticity sufficient; by accepting the relation between concept and extension as purely logical, he sought to identify the number and, consequently, to establish the laws of arithmetic solely on the ground of logic. However, accepting the relation between concept and its extension as purely logical by detaching it from the ground where that relation emerges caused a paradox to arise in this project, and consequently, led to the project remaining incomplete.

Frege-Jourdain Mektuplaşmaları Üstüne Bir Değerlendirme

Özgüç Güven

İstanbul Üniversitesi

Philip Edward Bertrand Jourdain (1879–1919), 20. yüzyılın başında matematiksel mantık, matematiğin temelleri ve bilim tarihi alanlarında önemli çalışmalar yapmış olmasına karşın günümüzde oldukça az bilinen bir bilim insanıdır. Jourdain, kısa yaşamı boyunca Frege, Russell, Whitehead gibi dönemin önde gelen mantıkçı ve matematikçileriyle kapsamlı yazışmalar sürdüren; Frege, Russell ve Peano'nun çalışmalarına ilişkin erken dönemin en kavrayışlı yorumcularından biridir.

Frege ile Jourdain yazışmaları 1902-1914 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu yazışmalar Russell paradoksuyla yüzleşen Frege'nin düşünsel sarsıntılarını içerdiği kadar onun matematiksel mantığa yaptığı katkıları da göz önüne serer. Bu açıdan yazışmalar Frege'nin mantık dizgesinin erken dönemde nasıl karşılandığını ve ne gibi zorluklarla yüzleştiğini gösteren birinci elden bir kaynaktır. Yazışmaların merkezinde, Jourdain'in salt bir okuyucu olmaktan öte, Frege'nin dizgesinin kurucu noktalarına yönelik sorgulayıcı yaklaşımıyla ortaya çıkan ve Frege'nin mantıksal dizgesini titiz biçimde savunusundaki gerilim yatmaktadır. Jourdain'in soruları, Frege'yi anlam (*Sinn*) ve gönderim (*Bedeutung*) ayrımı, *Begriffsschrift*'ten *Grundgesetze*'ye taşınan sıralama ilişkisi, kavram (*Begriff*) ile nesne (*Gegenstand*) arasındaki ayrım ve işlevlerin (*Funktionen*) “doymamış” yapısı gibi öğretilerini savunmaya zorlamıştır. Frege'nin verdiği yanıtlar ise bu kavramların kendi felsefesinin “kilit noktaları” olduğunu bildiren bir savunudur. Özcesi bu mektuplaşmalar, Jourdain'in sorgulamalarına karşı Frege'nin dizgesinin zorlu yönlerine yönelik dirençli açıklamalara yer vermesi ve felsefi sürekliliğinin izlenmesi bakımından ilgi çekicidir.

An Appraisal of the Frege–Jourdain Correspondence

Özgüç Güven

İstanbul University

Philip Edward Bertrand Jourdain (1879–1919), despite his significant contributions to mathematical logic, the foundations of mathematics, and the history of science in the early twentieth century, remains a comparatively little-known figure today. Throughout his short life, Jourdain maintained extensive correspondence with leading logicians and mathematicians such as Frege, Russell, and Whitehead, and he stands as one of the most perceptive early interpreters of the work of Frege, Russell, and Peano.

The correspondence between Frege and Jourdain, which took place between 1902 and 1914, not only documents Frege’s intellectual turmoil in the face of Russell’s paradox but also illuminates the nature and scope of his contributions to mathematical logic. In this respect, the letters constitute a first-hand resource that reveals how Frege’s logical system was received in its early period and what kinds of difficulties it encountered. At the center of this exchange lies the tension between Jourdain’s probing approach—one that goes well beyond the stance of a mere reader by questioning the foundational points of Frege’s system—and Frege’s meticulous attempts to defend the integrity of his logical architecture. Jourdain’s questions compelled Frege to articulate and uphold key elements of his doctrines, including the distinction between sense (*Sinn*) and reference (*Bedeutung*), the ordering relation carried from the *Begriffsschrift* into the *Grundgesetze*, the distinction between concept (*Begriff*) and object (*Gegenstand*), and the “unsaturated” nature of functions (*Funktionen*). Frege’s responses amount to a sustained defense that underscores these notions as “pivotal points” of his philosophy.

In sum, this correspondence is noteworthy for the way Frege offers resilient and clarifying explanations of the more challenging aspects of his system in response to Jourdain’s persistent inquiries, thereby allowing the continuity and development of his philosophical project to be traced with unusual clarity.

Frege ve Husserl: Düşüncelerin Yakalanması ve Kategoriyal Görü

Eylem Hacımuratoğlu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Frege ve Husserl arasındaki ilişkiler, Frege'nin Husserl'e yönelik eleştirilerinin Husserl'in anti-psikolojizme dönüşü üzerindeki etkisi, literatürde oldukça tartışmalı bir konudur ve doğrusu bu konu hakkında bugüne kadar bir anlaşılmaya da varılamamıştır. Bir yanda Frege'nin Husserl'i neredeyse dogmatik uykusundan uyandırdığı ve Husserl'in *Mantık Araştırmaları* eserindeki anti-psikolojizminin arkasındaki asıl ismin Frege olduğu gibi, bu etkiyi çok önemli gören yorumlar vardır. Diğer yanda, ikisinin aynı meseleler hakkında benzer kavramlarla ama adeta iki farklı dünyadan konuştuğu, temel kabullerinin Kuhncu anlamda eş-ölçülemez olduğu gibi, etkileşimi neredeyse tamamen yok sayan yorumlar vardır. Bu iki uç arasında, onların felsefi düşüncelerini çeşitli başlıklar altında karşılaştıran ve ikisi arasında belli bir yakınlık ya da uzaklık tespit eden değerlendirmelerden oluşan bir spektrum uzanır.

Husserl'in *Aritmetik Felsefesi*'ndeki (1891) sayı kavramını aydınlatmaya yönelik psikolojik analizleri ve *Mantık Araştırmaları*'nda (1900-1901) mantığı temellendirmek için yaptığı fenomenolojik yaşantı analizleri, Frege'nin sayıya ilişkin *Aritmetiğin Temelleri*'ndeki (1884) kavramsal analizleri ile karşı karşıya konduğunda, Husserl ve Frege'nin felsefi bir temellendirme etkinliğinden aynı şeyi anlamadığı açıkça görülür. Buna bağlı olarak, ikisinin mantıkçı psikolojizm ile mücadele etme tarzları ve anti-psikolojizmden anladıkları şey de farklıdır. Frege aritmetik ve mantık kavramlarının örneğini oluşturduğu idealiteleri, ne psişik ne de fiziksel olan üçüncü bir dünyaya keşfedilmek üzere yerleştirir, bunların dil ile vücut bularak erişilebilir olduklarını ve dilsel-kavramsal bir analizle temellerinin aydınlatılabileceğini savunur. Husserl için ise ideal bir nesnenin temellendirilmesi, bu nesnenin ve ona gönderimde bulunan kavramın kökenine, yani ortaya çıktıkları bilinç yaşantılarına geri dönerek bu yaşantıların betimlenmesi yoluyla söz konusu nesnenin varlık tarzını ve onun kavramının anlamını açık kılmaktır. Ayrıca, Frege için bilinç, sadece kişinin kendi erişimine açık, psişik bir içsellik alanıyla ve bilinç araştırmaları da psikolojiyle sınırlı olduğu için onun açısından nesnelliğin öznellikten hareketle açıklanmasına yönelik her türlü girişim ancak psikolojizm olabilir. Oysa Husserl, bilincin sadece psikolojinin konusu olabilecek bir içsellik alanından ibaret olmadığını ve yönelimsellik özelliğiyle en baştan dünyaya açık olan bilinci dünyayla karşılıklı kurucu ilişkisi içinde ele almanın mümkün olduğunu savunarak, kendi fenomenolojisini psikolojizm ile semantik gerçekçilik arasında bir orta yol olarak sunar.

Ben sunumumda bu üçüncü bir yol arayışını, Frege'nin göz ardı ettiği bir noktadan hareketle açıklamak istiyorum. Frege “düşünceler”i [*Gedanken*], hem tek bir özneye ait psişik içerikler olan temsillerden hem de “düşüncelerin yakalanması” [*Fassen des Gedankens*] dediği “düşünme” ediminden [*Denken*] kesin olarak ayırt etmiştir. Öte yandan, düşüncelerin yakalanmasını, düşünceleri renklendiren öznel temsillerle doğrudan bir tutmamasına rağmen psişik bir edim olarak yine de psikolojinin konusu olarak görmüş ve felsefi-mantıksal bir soruşturmayı sadece düşüncelerle sınırlamıştır. Husserl'in yönelimsellik kavrayışı sayesinde

bilinç alanında yaptığı edim ve içerik arasındaki ayrımları, böyle bir kavrayıştan yoksun olan Frege’de bulamayız; bilinç edimlerini, onların genel karakterlerini ve birbirleriyle ilişkilerini konu etmek onun felsefi projesinin parçası değildir. Olanağını incelemeyi psikolojinin görevi saydığı düşünme edimi, kendi eserlerinde ele aldığı kadarıyla entelektüel bir görüyü andırır.

Husserl ise bilginin ideal nesnelliği ile bilmenin özneliliği arasındaki ilişki sorununu, yönelimsel bir bilinç edimi olan ve duyuşal görü üzerinde temellenen “kategoryal görü” kavramını devreye sokarak çözecektir. Ancak onun bu kavramı geliştirmesi için, *Aritmetik Felsefesi*’nde ortaya koyduğu ve Frege’nin psikolojist olarak niteleyerek eleştirdiği soyutlama teorisinden vazgeçmesi gerekecektir. Bu bağlamda, Frege’nin eleştirilerinin, Husserl’in psikolojik analizlerin felsefi bir temellendirme niteliği taşımayacağı fikrini pekiştirdiğini ve ideal nesnelerin kuruluşunun analizinde geleneksel soyutlama teorilerini dışarda bırakarak betimlemelerine uygun yeni tipten edimler saptamasında payı olduğunu söylemek mümkün görünüyor. Bu iddia başta andığım spektrumda da belirli bir yere oturuyor.

Frege and Husserl: Grasping Thoughts and Categorial Intuition

Eylem Hacımuratoğlu

Mimar Sinan Fine Arts University

The relationship between Frege and Husserl, as well as the impact of Frege's criticisms of Husserl on Husserl's anti-psychologistic turn is a highly debated topic in the literature. In fact, no consensus has been reached on this issue to this day. On one side, there are interpretations that assign great significance to this influence, claiming that Frege almost awakened Husserl from his dogmatic slumber, and that the real figure behind the anti-psychologism of Husserl's *Logical Investigations* is Frege. On the other side, there are interpretations that almost completely dismiss their interaction. According to these readings, the two philosophers speak about the same issues with similar concepts, yet as if from two different worlds, and their fundamental assumptions are, in a Kuhnian sense, incommensurable. Between these two extremes lies a broad spectrum of assessments that compare their philosophical views under various headings and identify certain affinities or distances between them.

Husserl's psychological analyses in *Philosophy of Arithmetic* (1891), which aim to elucidate the concept of number, and his phenomenological analyses of lived experience in *Logical Investigations* (1900–1901), intended to provide a foundation for logic, reveal a clear contrast when set against Frege's conceptual analyses of number in *The Foundations of Arithmetic* (1884). This contrast makes it evident that Husserl and Frege do not understand the activity of philosophical foundation in the same way. Accordingly, their respective strategies for combating logical psychologism, as well as what they each understand by anti-psychologism, also diverge. Frege places idealities -such as the concepts of arithmetic and logic- into a third realm that is neither psychical nor physical, a realm that awaits discovery. He argues that these idealities become accessible through their embodiment in language and that their foundations can be clarified by means of linguistic and conceptual analysis. For Husserl, by contrast, foundation of an ideal object requires returning to the origin of that object and the concept referring to it -namely, to the conscious experiences in which they arise. Through describing these experiences, one can clarify the mode of being of the object in question and elucidate the meaning of its concept. Moreover, for Frege, consciousness consists merely of a psychical interiority accessible only to the individual, and the study of consciousness is restricted to psychology. From this standpoint, any attempt to explain objectivity on the basis of subjectivity can only amount to psychologism. Husserl, however, rejects the idea that consciousness is merely an inner domain suitable only for psychological research. He argues that, by virtue of its intentionality, consciousness is from the very beginning open to the world, and that it is possible to examine consciousness within its mutually constitutive relation with the world. In doing so, Husserl presents his phenomenology as a third path between psychologism and semantic realism.

In my presentation, I would like to explain this search for a third path by starting from a topic that Frege partially ignored. Frege sharply distinguished “thoughts” (*Gedanken*) both from representations, which are psychic contents belonging to the consciousness of a single subject, and from the act of “grasping thoughts” (*Fassen des Gedankens*), that is, the act of “thinking”

(*Denken*). At the same time, although he does not directly identify the grasping of thoughts with the subjective representations that color them, he still regards the act of grasping as a psychic act and therefore as a matter for psychology. Consequently, he restricts philosophical and logical inquiry to thoughts alone. We do not find in Frege the distinctions that Husserl - thanks to his conception of intentionality- draws within the domain of consciousness between acts and intentional contents. To address conscious acts, their general structures, and their interrelations is simply not part of Frege's philosophical project. The act of thinking resembles, at least insofar as it appears in his writings, a kind of intellectual intuition.

Husserl, by contrast, seeks to resolve the problem of the relation between the ideal objectivity of knowledge and the subjectivity of knowing by introducing the notion of *categorial intuition* -an intentional act grounded in sensory intuition. However, in order to develop this notion, he must abandon the theory of abstraction that he had articulated in *Philosophy of Arithmetic* -a theory that Frege criticized as psychologistic. In this context, it appears plausible to claim that Frege's criticisms reinforced Husserl's conviction that psychological analyses cannot serve as a genuine philosophical foundation. They also seem to have played a role in his attempt to exclude traditional theories of abstraction from the analysis of the constitution of ideal objects and to identify new types of acts that would be suitable for phenomenological description. This claim fits within a certain position on the spectrum I mentioned at the outset.

The Origins and Limits of Fregean Presupposition

Demet Tuğçe Dumanoglu Cosgrave

Artvin Çoruh University

The concept of presupposition, in common usage, generally refers to something a person takes for granted before starting an action or a conversation. The linguistic use of presupposition, however, refers to the presupposition that arises in the sentence uttered by the speaker. Intuitively, there is no significant difference between these two uses of presupposition. However, the key element separating the ordinary language and linguistic uses of presupposition is that linguistics approaches the problem of presupposition from a theoretical framework. At this point, the problem of presupposition also holds an important place in contemporary philosophy of language debates. It can be argued that in contemporary philosophy of language, the problem of presupposition is fundamentally examined through four categories. These categories are: Existential Presupposition, Factive Presupposition, Categorical Presupposition and Remainder Category (Seuren, 1997). Apart from the four categories mentioned here, Kripke (2009), in his article titled “Presupposition and Anaphora: Remarks on the Formulation of the Projection Problem”, also notes that Soames (1982) sequentially listed different types of presuppositions as follows: Factive, Aspectual, Iterative, Cleft, Pseudocleft, Too, Certain Quantifiers and Referential.

As stated above, one of the main problems in contemporary philosophy of language is the problem of presupposition, and this issue is significantly associated with Frege. This is because it is widely acknowledged in the philosophy of language literature that presupposition was first discussed by Frege. However, the presupposition defined by Frege (1892) does not cover the broad range of presupposition types addressed by contemporary philosophy of language, as mentioned earlier. At this point, Frege only provided a definition of existential presupposition (the presupposition defined by Frege is also evaluated under the title “referential” in Soames's (1982) list provided above).

In his famous article, “On Sinn and Bedeutung”, Frege (1892) first provided the definition of existential presupposition, associating it solely with proper names. According to this definition, there is always an explicit presupposition that simple or complex proper names have a reference. Due to this characteristic, the Fregean theory of presupposition is an existential presupposition theory that is dependent only on proper names. It is precisely because of this characteristic that the Fregean theory of presupposition does not concern itself with the variety of presupposition types present in contemporary presupposition debates. A question can therefore be asked here: Why did Frege, who first opened the discussion on presupposition, not deem it worthy of discussion on a broader scale (along with all possible different types of presupposition)?

To answer this question, we must first take a closer look at Frege’s view of presupposition (*Voraussetzung*). According to Frege, this presupposition is not a part of the sentence’s sense (*Sinn*), and as stated above, only proper names are bearers of presupposition (existential

presupposition). This is because, in Frege's view, the concept of presupposition is intrinsically tied to truth-value gaps. This truth-value gap, in turn, only arises in cases where proper names have no reference.

Another issue that must be addressed to answer the above question is examining the views put forward on how Frege interpreted or could have interpreted linguistic elements such as "know", "because", "temporal clauses" (subordinate clauses indicating time), etc., which are widely discussed in contemporary presupposition theories.

Fregeci Ön-Varsayım Anlayışının Kökenleri Ve Sınırları

Demet Tuğçe Dumanoglu Cosgrave

Artvin Çoruh Üniversitesi

Ön-varsayım (*presupposition*) kavramı, gündelik dilde, genellikle bir kimsenin bir davranışa ya da bir konuşmaya başlamadan önce bir şeyi peşinen kabul etmesi şeklinde kullanılır. Ön-varsayımın dil bilimsel kullanımı ise konuşmacının sözcelediği cümlede ortaya çıkan ön-varsayımdır. Ön-varsayımın söz konusu bu iki kullanımı arasında sezgisel açıdan büyük bir farklılık bulunduğu söylenemez. Bununla birlikte ön-varsayımın gündelik dil ve dil bilimsel kullanımlarını ayıran temel unsur, dil bilimin ön-varsayım problemine kuramsal bir çerçeveden yaklaşmasıdır. Bu noktada ön-varsayım problemi çağdaş dönem dil felsefesi tartışmalarında da önemli bir yere sahiptir. Çağdaş dönem dil felsefesinde ön-varsayım probleminin temelde dört kategori üzerinden incelendiği ileri sürülebilir. Söz konusu kategoriler sırasıyla şu şekildedir: Varoluşsal Ön-varsayım (*existential presupposition*), Olgusal Ön-varsayım (*factive presupposition*), Kategorik Ön-varsayım (*categorial presupposition*) ve Artık Kategori (*remainder category*) (Seuren, 1997). Burada söz konusu olan dört kategorinin haricinde Kripke (2009) “Presupposition and Anaphora: Remarks on the Formulation of the Projection Problem” isimli makalesinde de Soames’ın (1982) farklı türdeki ön-varsayımları sırasıyla şu şekilde listelediğine değinir: Factive, Aspectual, Iterative, Cleft, Pseudocleft, Too, Certain Quantifiers, Referential.

Yukarıda ifade edildiği üzere, çağdaş dönem dil felsefesinin başlıca sorunlarından biri ön-varsayım problemidir ve bu sorun, önemli ölçüde Frege ile ilişkilendirilmektedir. Bunun nedeni, dil felsefesi literatüründe hemen herkesin hemfikir olduğu üzere, ön-varsayımın ilk kez Frege tarafından tartışılmış olmasıdır. Fakat Frege’nin (1892) tanımladığı ön-varsayım, yukarıda değinilen çağdaş dil felsefesinin ele aldığı geniş ön-varsayım çeşitliliğini kapsamaz. Bu noktada Frege yalnızca varoluşsal ön-varsayımın bir tanımını vermiştir (Frege’nin tanımladığı ön-varsayım Soames’ın (1982) yukarıda verili listesinde de “referential” başlığı altında değerlendirilir).

Frege (1892) “Anlam ve Gönderim Üzerine” isimli ünlü makalesinde varoluşsal ön-varsayımın tanımını ilk defa verirken onu yalnızca özel adlar ile ilişkilendirmiştir. Söz konusu tanıma göre, basit ya da birleşik özel adların gönderimleri olduğu yönünde her zaman açık bir ön-varsayım bulunmaktadır. Fregeci ön-varsayım kuramı, bu özelliği sebebiyle yalnızca özel adlara bağlı bir varoluşsal ön-varsayım kuramıdır. İşte tam olarak bu özelliğiyle Fregeci ön-varsayım kuramı, çağdaş ön-varsayım tartışmalarında yer alan ön-varsayım çeşitliliğini kendine konu etmemektedir. O halde burada şöyle bir soru sorulabilir: Ön-varsayımı ilk defa tartışmaya açan Frege onu neden daha geniş bir ölçekte (olabilecek tüm farklı ön-varsayım türleri ile birlikte) tartışmaya değer görmedi?

Bu sorunun yanıtlanabilmesi için öncelikle Frege’nin ön-varsayım (*Voraussetzung*) görüşüne yakından bakılması gerekir. Frege’ye göre söz konusu ön-varsayım, cümlenin anlamının (*Sinn*) bir parçası değildir ve yukarıda da belirtildiği gibi yalnızca özel adlar bir ön-varsayım

(varoluşsal ön-varsayım) taşıyıcısıdır. Çünkü Frege'nin görüşünde ön-varsayım kavramı özünde doğruluk-değeri boşluklarına bağlıdır. Söz konusu doğruluk-değeri boşluğu ise yalnızca özel adların herhangi bir gönderimde bulunmadığı durumlarda ortaya çıkar.

Yukarıdaki sorunun yanıtlanabilmesi için ele alınması gereken bir diğer konu ise çağdaş ön-varsayım teorilerinde çokça tartışılan “bilmek (*know*)”, “çünkü (*because*)”, “zaman bildiren yan cümlecikler” vb. dilsel öğeleri Frege'nin nasıl yorumladığı ya da yorumlayabileceği üzerine öne sürülmüş görüşleri incelemektir.

Frege and Metaphysics

Egemen Seyfettin Kuşcu

İstanbul University

It is frequently stated that in the first half of the 20th century, there was an opposition to metaphysics, especially in the tradition of analytic philosophy, and philosophy in general. It has been stated that this opposition arises from the fact that philosophy is characterized as a study of language in analytic tradition. The claim that causes Gottlob Frege to be considered as the person at the forefront of these discussions stems from the fact that he initiated a “linguistic turn” and focused philosophy on discussions of meaning. In this study, we will focus on the details of the analytic philosophy tradition and the philosophy of Frege, who is highlighted as the first representative of the tradition, in the context of metaphysical discussions.

In this focus, several discussions will be highlighted:

First, the relevant claim, which is the anti-metaphysical character of tradition will be discussed. The claim in question has been frequently criticized in studies in recent decades, and it has begun to be stated that the philosophers at the beginning of the tradition also had some metaphysical/ontological assumptions/foundations.

Secondly, it will be discussed whether there is a metaphysical assertion in Frege’s philosophy. Again, in the last fifty years, it has begun to be emphasized that Frege’s philosophy has serious metaphysical aspects. Of course, the relevant acceptance did not become the dominant view and continued to be criticized.

Thirdly, an attempt will be made to classify the views that claim that Frege’s philosophy has a metaphysical basis, and therefore the main claim, whether Frege’s philosophy has a metaphysical basis, will be reopened for discussion. In this context, sentence and truth-based meaning-centered approaches, especially those based on the function-object distinction, approaches based on Frege’s views on numbers in the context of the philosophy of mathematics, approaches based on second-level logic, approaches based on the meaning of ‘being’ and ‘existence’, and approaches focusing on the privileged place that ‘thoughts’ have in Frege’s philosophy, will be discussed.

As a result, the classification of these views will be made, and it will be seen whether another approach other than these assumptions can be proposed. Thus, it will be possible to determine whether Frege’s philosophy has a metaphysical/ontological basis that includes all these discussions.

G. Frege ve Metafizik Üzerine Bir Araştırma

Egemen Seyfettin Kuşcu

İstanbul Üniversitesi

20. yy'ın ilk yarısında özellikle analitik felsefe geleneğinde ancak genel olarak da felsefede bir metafizik karşıtlığının söz konusu olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bu karşıtlığın analitik gelenek söz konusu olduğunda felsefenin bir dil araştırması olarak nitelendirilmesinden kaynaklandığı dile getirilmiştir. Gottlob Frege'nin bu tartışmaların başındaki kişi olarak değerlendirilmesine yol açan iddia da onun bir "dile dönüş" başlatmış olması, felsefeyi anlam tartışmalarına odaklamış olmasından hareket etmektedir. Bu çalışmada özellikle analitik felsefe geleneği ve geleneğin ilk temsilcisi olarak öne çıkartılan Frege'nin felsefesinin ayrıntılarına metafizik tartışmalar bağlamında odaklanılacaktır.

Söz konusu odaklanmada birkaç tartışma öne çıkarılacaktır:

Öncelikle ilgili metafizik karşıtlığı iddiası tartışılacaktır. Söz konusu iddia son on yıllardaki çalışmalarda sıklıkla eleştirilmiştir ve geleneğin başlangıcındaki filozofların da metafizik/ontolojik bazı kabullerinin/dayanaklarının olduğu dile getirilmeye başlanmıştır.

İkinci olarak Frege'nin felsefesinde bir metafizik öne sürümün olup olmadığı tartışılacaktır. Yine son elli yıl içerisinde Frege'nin felsefesinin ciddi metafizik yanlarının olduğu öne çıkarılmaya başlanmıştır. Elbette ilgili kabul baskın görüş ol(a)mamış ve eleştirilmeye devam edilmiştir.

Üçüncü olarak Frege'nin felsefesinin metafizik bir yanının olduğunu öne süren görüşlerin sınıflanmasına çalışılacaktır ve dolayısıyla ana iddia olan Frege'nin felsefesinin metafizik bir dayanağının olup olmadığı yeniden tartışmaya açılacaktır. Bu bağlamda özellikle fonksiyon-nesne ayırımından hareket eden, tümce ve doğruluk temelli anlam merkezli yaklaşımlar, matematik felsefesi bağlamında Frege'nin sayılar konusundaki görüşlerinden hareket eden yaklaşımlar, ikinci düzey mantıktan hareket eden yaklaşımlar, 'varlık' ve 'varolma'nın anlamından hareket eden yaklaşımlar ve 'düşünceler'in Frege'nin felsefesinde edindiği ayrıcalıklı yere odaklanan yaklaşımlara değinilecektir.

Sonuç olarak hem bu görüşlerin sınıflanması bir bütünlüğe kavuşturulacaktır hem de ilgili sınıflamadan hareketle bu kabuller dışında bir başka yaklaşımın öne çıkarılıp çıkarılamayacağı görülecektir. Böylelikle Frege'nin felsefesinin yalnızca bu alt tartışmalar bağlamında değil tüm bu tartışmaları içeren bir metafizik/ontolojik niteliğinin olup olmadığı ortaya konabilecektir.

A Quinean Challenge to Chalmers's Neo-Fregean Theory of Meaning

Çağdaş Burak Karataş

Marmara University

This talk will investigate the question to what extent subjectivity figures in the emergence of meaning. According to one view, the meaning of a word depends on the person who uses it. In this regard, it can be said that what determines meaning is what the speaker understands by the word or the kind of intentional relation the speaker bears to it. On the other hand, for another view, what determines meaning is determined by socio-historical processes that are transcendent to the speaker, and by the referent object itself. A problem for the semantic internalist who defends the former view is explaining how shared meaning is possible if meaning is determined by individual states. And a problem for semantic externalist who defends the latter view is ignoring the fact -by assigning meaning external to the speaker- that in this or that way meaning has a relation to individual states such as intentionality.

One way to approach the internalism-externalism debate is to examine its historical development and to evaluate Fregeanism in this context. As is well-known, Frege, through his distinction between sense and reference, proposed a subjectivist theory of meaning by claiming that “sense” is distinct from the reference. According to him, the referent is determined by “sense”, that is, by the mode of presentation under which the object is given to the mind. Frege (and Russell), in this regard, claimed that what determines the referent of proper names is the descriptions. Therefore, for them, there is always a mediation of descriptions to reach the referent of proper names. Then, first Kripke and later Kaplan, through their modal semantical analyses, claimed that proper names (for Kripke) and indexicals (for Kaplan) refer directly. In other words, there is not a mediation of description in the process of reference for such terms. In addition, Stalnaker's two-dimensional semantics, in which he argues that the meaning of a proposition involves different dimensions such as what it expresses, how its content varies with context, and how its truth-value depends on possible worlds, also represents a form of semantic externalism, since it explains meaning in terms of contextual and world-relative factors rather than individual states. The frameworks of Kripke, Kaplan and Stalnaker thus amount to a form of semantic externalism, according to which meaning is fixed by causal-historical processes and by the referent object itself. So, in this sense, there is no room for individual internal states, as they claim, in the theory of meaning.

Chalmers, however, proposes a version of Fregeanism through a two-dimensional semantics. According to him, propositions have two different intensions, namely primary and secondary intension. The primary intension represents the epistemic dimension of the proposition, while secondary intension corresponds to its metaphysical dimension. Chalmers argues that the cognitive significance of the subject, represented by the primary intension as the source of “epistemic necessity”, is one of the constituents of the meaning. In this regard, Chalmers' proposal can be understood as an internalist objection to Kripkean externalist theories of meaning. Nevertheless, it seems difficult to defend Chalmers' neo-Fregean approach when

Quine's well-known dictum that "no statement is immune to revision" is taken into consideration. As Quine emphasizes, since conceptual frameworks are what determines the meaning and there may be different conceptual frameworks, it is possible for one, within such multiplicities of frameworks, to commit herself to two different propositions that seem incompatible with each other at once. So, due to the fact of such possibility, it could be argued that i) the distinction between primary and secondary intension is not as clear as Chalmers assumes, and ii) the role as "the source of epistemic necessity" that Chalmers ascribes to primary intensions is flawed. In this talk, therefore, it will be argued that semantic externalism seems to remain tenable against Chalmers' neo-Fregean internalism.

Chalmers'ın Yeni Fregeci Anlam Kuramına Quineci Bir Eleştiri

Çağdaş Burak Karataş

Marmara Üniversitesi

Bu konuşma, anlamın ortaya çıkışında öznelliğin nasıl bir kapsamı olduğu sorusunu yeni-Fregeciliği sorgulayan bir bağlamda ele alacaktır. Bir açıdan bakıldığında bir sözcüğün anlamının onu kullanan kişiye bağlı olduğu söylenebilir. Kişinin sözcükten ne anladığının, o sözcükle nasıl bir yönelimsellik veya amaçlılık ilişkisi içinde olduğunun anlamın belirleyicisi olduğu savlanabilir. Diğer yandan sözcüklerin anlamının kişiyi aşan biçimde kurulu olduğu, söz gelimi toplumsallığın, tarihselliğin ve ek olarak, sözcüklerin hakkında oldukları nesnenin kendisinin anlamı belirlediği düşünülebilir. İlk görüşü savunan semantik içselciliğin sorunu, anlamı bireysel anlamda öznellik içinde açıklaması nedeniyle uzlaşıların veya ortaklıkların nasıl kurulduğunu açıklamaktaki zorluktur. İkinci görüşü savunan semantik dışsalcılığın sorunu ise anlamı özneye aşkın kılarak bireyin kullanımlarını, yönelimlerini veya amaçlarını anlam konusunda göz ardı ediyor olmasıdır.

İçselcilik-dışsalcılık tartışmasını ele almanın bir yolu, tartışmanın tarihsel sürecinden yola çıkarak çağdaş Fregeciliği değerlendirmek olabilir. Bilindiği üzere Frege anlam-gönderim ayrımıyla anlamı göndergeden ayırarak öznele yana alan açmıştır. Ona göre gönderimi belirleyen anlam, kişinin göndergeyi kendine sunma biçimidir. Frege (ve ardından Russell) bu çerçevede özel adları betimlemelere çözümleyerek betimlemeci bir görüş sergilemişlerdir. Buna göre özel adların gönderimi doğrudan değil ilgili betimlemelerinin dolayımında gerçekleşmektedir. Kripke modal semantiği doğrultusunda özel adların gönderiminin doğrudan olduğunu savlayarak betimlemeciliği eleştirmiştir. Kaplan Kripke'nin bu görüşünü "ben", "bu" gibi bağlam duyarlı terimler bakımından sürdürerek bu terimlerin de doğrudan gönderim yaptığını savunmuştur. Ona göre bağlam duyarlı terimlerin anlamı karakter ve içerik olmak üzere ikili bir yapıdadır. Karakter ilgili sözcüklerin anlamının dilde sabitlenen işlevi kısmına içerik ise dile getiren kişi, zaman ve olanaklı dünya gibi bağlamlara göreli olarak belirlenen kısmına denk gelmektedir. Kripke ve Kaplan'ın sunduğu çerçeve, anlamı toplumsal-tarihsel süreçler ve gönderge nesneleri bakımından açıklamakla semantik bir dışsalcılık savunmuştur. Dışsalcılığı sürdüren Stalnaker sözce düzeyinde anlamlılık soruşturması yapmış, bağlama göre belirlenen anlamı iki boyutçu biçimde ele almış ve bu doğrultuda semantik dışsalcılığı savunmuştur. Bu türden dışsalcılığa göre gönderimin belirlenmesinde yönelimler, amaçlar vb. öznele bir tutumun kurucu düzeyde yeri yoktur.

Chalmers ise iki boyutçu semantiği sürdürürken bunu içselci bir bakış açısından sergilemekte ve yeni-Fregeci bir görüş savunmaktadır. Bu görüşe göre önermelerin birincil ve ikincil düzeyde işlemleri vardır. İlki konuşmacının önermenin içeriğiyle bilgi bakımından kurduğu bağlamı, ikincisi ise metafizik bağlamı içermektedir. Chalmers birincil işlemlerin yani öznenin bilişsel ilgisinin, "epistemik zorunluluğun" kaynağı olacak şekilde anlamın oluşturucularından olduğunu savlamaktadır. Bu anlamda, Chalmers'ın kuramı Kripke'yle

başlayan Frege karşıtı semantik kuramlara Fregeci bir karşı çıkıştır. Gelgelelim, Quine’ın “gözden geçirilemeyecek hiçbir önerme yoktur” görüşü dikkate alındığı zaman Chalmers’ın içselci yaklaşımını savunmak güç görünmektedir. Quine’ın işaret ettiği üzere, anlam kavramsal çerçeveler içinde belirlenmektedir ve birden fazla kavramsal çerçeve birbirine denk olacak şekilde olanaklıdır. Dolayısıyla bir kişinin kendisini birbirini dışlayabilen iki ayrı önermeye bir arada bağlı kılabileceği düşünülebilir. Bu nedenle, bu olanağa dayanarak i) Chalmers’ın birincil-ikincil işlem ayrımının sınırlarının bulanık olduğu, ii) Chalmers’ın birincil işlemlere atadığı “epistemik zorunluluğun kaynağı olma” gibi bir rolün tartışmalı olduğu savlanabilir. Dolayısıyla bu konuşmada, sunulan bu çerçeve doğrultusunda Chalmers’ın Fregecilğine Quineci bir eleştiri getirilerek semantik dışsalcılığın semantik içselciliğe göre daha savunulabilir olduğu savlanacaktır.

Frege'nin Begriffsschrift'i

Mehmet Arslan

Samsun Üniversitesi

Fregeci dizgenin temel motifi, mantıksalcılık (*İng.* logicism) olarak anılan, arit- metiksel teoremlerin ve doğrulukların bütününün mantıksal yordamlarla kuşatılabileceği, diğer bir deyişle, aritmetiğin mantığa indirgenebileceği düşüncesidir. *Begriffsschrift*'in alt başlığı bu durumu gösterir niteliktedir: *Aritmetiğe Göre Biçimlendirilmiş, Saf Düşünce İçin Bir Formül Dili*. Frege *Begriffsschrift*'le beraber yeni bir mantık anlayışı ortaya koyar. Bu yeni mantık anlayışı mantık tarihinde ciddi bir devrime karşılık gelir. Dolayısıyla *Begriffsschrift*'tin, mantığı Frege-öncesi ve Frege-sonrası olacak şekilde iki döneme ayırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışmada, Frege'nin mantıksalcı projesi açısından *Begriffsschrift*'in durduğu yer bütün yönleriyle ele alınmaya çalışılacak. *Begriffsschrift* çoğu mantıkçıya göre sembolik mantığın kurucu metnidir. Bu durumun belirginleştirilmesi adına çalışmanın giriş bölümünde, Frege-öncesi (Klasik) mantığa, Frege'nin mantık anlayışını aydınlatacağı ölçüde, kısaca değinilecek. Ardından Frege'nin klasik mantığı kendi projesi açısından yetersiz görmesinin altında yatan saikler doğal dil, kavramsal içerik, klasik özne-yüklem ilişkisi ve çoklu genellik ihtiva eden önermeler gibi hususlar çerçevesinde incelenecek. Sonrasında da *Begriffsschrift*'tinin sunduğu imkânlar fonksiyon-argüman, kavram, altına düşme ilişkisi, kanıt ve niceleyiciler gibi hususlar üzerinden serimlenecek. Bu çalışmayla hedeflenen sembolik mantığın ortaya çıktığı koşulları tarihsel arka planını da ele alarak irdelemektir. Çalışmada ulaşılan sonuç bir cümle ile şöyle dile getirilebilir: Klasik mantığın pek çok açıdan doğal dillerle olan sıkı irtibatı, onun matematiksel nesnelerin neliği ve matematiksel çıkarımların zorunluluğu gibi meselelerde kullanışsız olmasının ve Frege'nin mantıksalcı projesi için yeni bir mantık anlayışı ikame etmesinin altında yatan temel gerekçedir.

Frege's Begriffsschrift

*Mehmet Arslan
Samsun University*

The basic motif of Fregean system is logicism, that all arithmetical theorems and truths can be surrounded by logical procedures, in other words, arithmetic can be reduced to logic. The subtitle of Begriffsschrift makes this clear: A Formula Language Modeled upon that of Arithmetic for Pure Thought. Frege puts forward a new understanding of logic with Begriffsschrift. This new understanding of logic corresponds to a serious revolution in the history of logic. Therefore, it would not be wrong to say that Begriffsschrift divided logic into two periods: pre-Frege and post-Frege. In this study, we will try to discuss all aspects of Begriffsschrift in terms of Frege's logicist project. Begriffsschrift is, according to most logicians, the founding text of symbolic logic. In order to clarify this situation, in the introduction, pre-Fregean (Classical) logic will be briefly touched upon, as much as it will be returned when revealing Frege's understanding of logic. Then, the reasons underlying Frege's view of classical logic as inadequate for his project will be examined within the framework of issues such as natural language, conceptual content, classical subject-predicate relationship and propositions containing multiple generalizations. Afterwards, the possibilities offered by Begriffsschrift will be presented through issues such as function-argument, concept, evidence and quantifiers. The aim of this study is to examine the conditions in which symbolic logic emerged by considering its historical background. The conclusion reached in the study can be expressed in one sentence as follows: The close connection of classical logic with natural languages in many respects is the main reason why it is useless in issues such as the identity of mathematical objects and the necessity of mathematical inferences, and why it substitutes a new understanding of logic for Frege's logician project.

Frege'nin Aksiyomatik Sistem Eleştirisi: Tutarlılık ve Anlam Sorunu

Şeyma Nur Tan

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Matematiksel mantığın önde gelen iki ismi Gottlob Frege ile David Hilbert arasında, Hilbert'in 1899 tarihinde *Geometrinin Temelleri* adlı eserini yayımlamasıyla ortaya çıkan ihtilaf, aksiyomatik yöntem ve geometri felsefesi üzerine odaklanmaktadır. Hilbert aksiyomları belirli bir yorumdan bağımsız, soyut yapılar tanımlayan kurallar olarak görmüş ve tutarlılıkları sağlandığı sürece varlıklarının da garanti edildiğini varsaymıştır. Frege ise, Hilbert'in aksiyomatik geometrisi üzerine getirdiği eleştirileri, aksiyomların doğası ve tutarlılık/bağımsızlık kanıtlarının metodolojisi ekseninde geliştirmiştir. Hilbert'in aksiyomlarındaki tanımların parçalı ve örtük yapısının aksiyom ile tanım arasındaki net ayrımı ortadan kaldırdığını, kavram ve nesne ilişkilerini karıştırdığını ve birinci-düzey ile ikinci-düzey kavramların yanlış biçimde birlikte kullanılmasına yol açtığını belirtmiştir. Ayrıca, Hilbert'in göreceli tutarlılık ve bağımsızlık kanıtları Frege açısından yetersizdir; çünkü bu kanıtlar yalnızca ikinci-düzey sistemler üzerinden birinci-düzey geometrilerin tutarlılığına dair doğrudan bilgi vermez ve mantık ile geometri arasındaki semantik bağları ihmal eder. Bu eleştiriler, aksiyomların epistemik değeri, tanımların gönderimi ve biçimsel sistemlerin gerçek anlamıyla ilgili temel soruları gündeme getirmiştir.

Bilindiği gibi modern aksiyom anlayışı, Hilbert, Dedekind ve Tarski'nin çalışmalarıyla, aksiyomları belirli nesneler ve ilişkilerle doğrudan ilişkili gerçekler olarak değil, formal bir dilde ifade edilen ve farklı yorumlara açık, yeniden yorumlanabilir cümleler olarak ele alacak şekilde evrilmiştir. Bu yaklaşım, klasik Fregeci görüşten farklı olarak, aksiyomların epistemolojik ve metafizik temellendirmesine odaklanmak yerine, matematiksel kesinlik, işlenebilirlik ve sistematik yapı oluşturmaya öncelikli hâle getirmiştir. Biçimsel sistemler ve yeniden yorumlanabilir cümleler üzerinde yoğunlaşması sayesinde modern aksiyom anlayışı, tutarlılık ve bağımsızlık kanıtları gibi alanlarda belirgin kazançlar sağlamış olsa da, Frege'ye göre bu kazanımlar önemli bir felsefi bedel getirmektedir. Aksiyomları temel gerçeklerden ve kavramsal analiz gerekliliğinden koparmak, matematiksel teorilerin epistemolojik ve metafizik temellerine ilişkin soruları yanıtsız bırakmakta, hatta bu soruların sorulmasını imkânsız hâle getirmektedir.

Frege'nin yeniden-yorumlama üzerinden modern aksiyom anlayışına yönelttiği itirazlar, onun son dönem metafizik düşüncesi bağlamında incelendiğinde ise, "Thoughts", "Negation" ve "Compound Thought" gibi metinlerinde ortaya koyduğu düşünce nesnelliği ve *Sinn-Bedeutung* (anlam ve gönderim) ayrımının, matematiksel ve geometrik sistemlerin yalnızca biçimsel yapılar olmadığını; aynı zamanda anlam ve referans boyutu ile ilişkilendirilmesi gerektiğini işaret ettiği öne sürülebilir. Böylece Frege, aksiyomatik sistemleri değerlendirirken yalnızca formalist bir tutarlılığa değil, aynı zamanda epistemik ve ontolojik bir altyapıya da vurgu yapmaktadır.

Ayrıca ölümünden sonra yayımlanan “Numbers and Arithmetics” ve “A New Attempt at a Foundation for Arithmetics” metinlerinde Frege’nin, aritmetik için görüşüne ihtiyaç olmadığı fikrini değiştirdiği ve aritmetiğin salt mantıksal bir zemine dayanmak yerine geometrik bir kökünde temellendiği fikrine yöneldiği görülmektedir. Frege, Hilbert’in iskele olarak gördüğü aksiyomatik dizgesini ikinci-düzey (genel), reel sayıları ve Öklid geometrisini ise birinci-düzey (tikel örnek) olarak gördüğü için, herhangi bir birinci-düzey sistemin (örneğin reel sayılar) tutarlılığından, genel olanın (ikinci-düzeyin) tutarlılığına geçilebilse de, başka bir birinci-düzey sistemin (örneğin Öklid geometrisinin) tutarlılığına geçilemeyeceğini iddia etmiştir. Bu çalışmada, Frege’nin aksiyomatik sistemlere dair bakış açısı, nesnel düşünceler fikri ve aritmetiği de geometriye dayandırdığı son dönem yaklaşımıyla birlikte ele alınarak; Hilbert’in reel sayılardan Öklid geometrisinin tutarlılığına geçebilmesinin aslında meşru bir geçiş olmasa da, bu geçişi mümkün kılan şeyin, her ikisi de birinci-düzey olan bu sistemlerin ortak bir görüsel zemine, yani ortak bir nesneye -uzaya- dayanması olabileceği iddia edilecektir.

Frege's Critique of Axiomatic Systems: The Problem of Consistency and Meaning

Şeyma Nur Tan

İstanbul 29 Mayıs University

The dispute between two leading figures of mathematical logic, Gottlob Frege and David Hilbert, which arose after Hilbert published *Foundations of Geometry* in 1899, centers on the axiomatic method and the philosophy of geometry. Hilbert regarded axioms as rules defining abstract structures independent of any particular interpretation and assumed that their existence was guaranteed as long as their consistency was maintained. Frege, however, developed his critique of Hilbert's axiomatic geometry around the nature of axioms and the methodology of consistency and independence proofs. He argued that the fragmentary and implicit nature of Hilbert's definitions blurs the clear distinction between axiom and definition, confuses the relation between concept and object, and leads to the improper use of first- and second-level concepts together. Furthermore, Hilbert's proofs of relative consistency and independence were, for Frege, inadequate because they do not provide direct knowledge about the consistency of first-level geometries through second-level systems, and they overlook the semantic links between logic and geometry. These criticisms brought forward fundamental questions concerning the epistemic value of axioms, the reference of definitions, and the real meaning of formal systems.

As is well known, the modern understanding of axioms, which are shaped by the works of Hilbert, Dedekind, and Tarski, has evolved to treat axioms not as truths directly related to particular objects and relations, but as sentences expressed in a formal language, open to reinterpretation through different models. Unlike the classical Fregean approach, this perspective prioritizes mathematical precision, operability, and systematic structure over the epistemological and metaphysical grounding of axioms. Although the modern approach to axioms, with its focus on formal systems and reinterpretability, has achieved significant progress in areas such as proofs of consistency and independence, Frege maintained that these achievements come at a philosophical cost. Detaching axioms from fundamental truths and the necessity of conceptual analysis leaves unanswered the epistemological and metaphysical foundations of mathematical theories, and even renders such questions impossible to ask.

When Frege's objections to the modern, model-theoretic interpretation of axioms are examined in the context of his later metaphysical thought, as seen in works such as *Thoughts*, *Negation*, and *Compound Thought*, it can be argued that his distinction between *Sinn* and *Bedeutung* (sense and reference) and his notion of the objectivity of thought imply that mathematical and geometrical systems should not be regarded as merely formal structures, but as entities tied to meaning and reference. Thus, in evaluating axiomatic systems, Frege emphasizes not only formal consistency but also their epistemic and ontological foundations.

Moreover, in his posthumously published writings, *Numbers and Arithmetic* and *A New Attempt at a Foundation for Arithmetic*, Frege appears to revise his earlier view that arithmetic requires no intuition, turning instead toward the idea that arithmetic rests not on a purely logical but on a geometrical foundation. Since Frege viewed Hilbert's axiomatic framework as a second-level (general) system, and real numbers and Euclidean geometry as first-level

(particular) systems, he held that while it is possible to infer the consistency of the general (second-level) from that of a first-level system (such as real numbers), it is not legitimate to infer the consistency of another first-level system (such as Euclidean geometry). This paper argues that although Hilbert's attempt to derive the consistency of Euclidean geometry from that of real numbers is not, strictly speaking, a legitimate transition, what makes such a passage conceivable is the fact that both first-level systems may rest on a common intuitive ground, a shared object, namely space.

‘Boş Noema’ ile ‘Boş Küme’ Arasında: Sıfırın Fenomenolojisi

Diler Ezgi Tarhan

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Bu bildiriyle Gottlob Frege’nin “hiçbir elemanı olmayan kavramlar kümesinin sayal sayısı” olarak tanımladığı sıfırın anlamı, kaplamı herhangi bir görüsel deneyimle doldurulamayan boş intensiyonun noematik anlamı üzerinden okunacaktır. Husserl’den farklı olarak görüyü aritmetiğin ve mantığın alanından uzak tutan Frege’yi, görü-süz (görünün paranteze alındığı) bir Husserl ile okumak, J.N.Mohanty, Dagfinn Føllesdal, Michael Dummett, Christian Beyer, Maria Luísa Couto Soares ve David Bell gibi pek çok ismin denediği bir girişimdir. Sıfır sayısının kavramsal temellendirilişi ile ‘yokluk’ ve ‘hiçlik’ fenomenlerinin anlamlandırılması arasında dikkat çekici paralellikler bulunmaktadır. Aritmetik felsefesi tarihinde Husserl ile Frege arasında gerçekleşen hesaplaşma, ‘boş noema’ ile ‘boş küme’, ‘yokluk’ ile ‘sıfır’, ‘tamamlanmamış deneyim’ ile ‘doymamış kavram’ arasındaki ortaklıkların birlikte okunabilmesine imkân tanımıştır. Fakat elbette bu okuma, “görüsüz bir Frege felsefesi boş; kavramsız bir Husserl fenomenolojisi kördür” anlayışıyla Frege’yi görüsellğe, Husserl’i ise mantıkçılığa mâhkûm etmek gibi bir yanılgı içerisinde değildir.

Husserl, *Mantıksal Araştırmalar* ve *Fikirler I* adındaki eserlerinde geliştirdiği *intensiyonalite kuramı* çerçevesinde, bilinç yönelimlerini *noesis–noema* ayrımı üzerinden çözümlemiş; bilinç ile yaşam dünyası, kavram ile nesne arasındaki bağı, bu ayrım sayesinde kurabilmiştir. Nesne, doğrudan bilinçte verilmediğinde bile, bilinç edimi noematik anlam taşıyabilmektedir. “Boş noema”, bilinçte anlamlı olan yönelimi ifade etmekte ve Frege’nin “boş küme” kavramına fenomenolojik bir karşılık sunmaktadır. Her iki yaklaşımda da nesnenin yokluğu, anlamın kaybıyla değil, bilâkis imkânı ile ilişkilidir.

Frege, *Aritmetiğin Temelleri*’nde sayıları, kaplamalar arası eşsayılılık üzerinden tanımlamıştır. Sıfır sayısı ise hiçbir elemana sahip olmayan kavramların kaplamasının sayısı olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, kaplamı eşsayılı olan kavramların kümesi üzerinden sayal sayının kendisini nasıl yakaladığımız sorusuna yanıt vermekten kasıtlı olarak kaçınan Frege’nin, sayıların bilinç tarafından nasıl yakalandığı konusunda tatmin edici bir açıklama sunmadığı görülmektedir. Keza anlamın tümce bağlamında nasıl yakalandığı konusunda da bir muğlaklık söz konusudur. İşte tam da bu kasıtlı olarak cevaplanmamış soruların bıraktığı boşluklar, tutarlı bir felsefe geliştirilebilmesi için tamamlanması gereken gediklerin noematik anlamlarla doldurulmasını talep etmektedir. Gerçekten de yokluğu aritmetik olarak düşünmek ve sıfırın aritmetik bir fenomenolojisinden söz etmek için boş kümelerin kaplamalarından daha sağlam bir zemin bulunabilir mi?

Sonuç olarak, bu karşılaştırma, Frege’nin mantıksal nesne anlayışını Husserlci intensiyonalite çözümlemesiyle ilişkilendirmektedir. Sayı kavramının kimliği, yalnızca dilsel değil, aynı zamanda bilinçsel yapılarla temellendirilmektedir. Böylece sıfır, hem dilde hem de bilinçte, anlamın “boşlukta” kurulduğu ortak bir sınır durumunu temsil etmekte; her iki düşüncede de boşluğun taşıyıcısı olan “gönderimsizlik”, anlamı ortadan kaldırmak yerine onun yapısall

koşulunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu bildiride Frege'nin "boş küme" anlayışı ile Husserl'in "boş noema" kavramı karşılaştırılarak nesnesiz anlamın mantıksal ve fenomenolojik temelleri 'gönderimsizlik' üzerinden sorgulanacaktır.

Between the 'Empty Noema' and the 'Empty Set': The Phenomenology of Zero

Diler Ezgi Tarhan

İstanbul Gelişim Üniversitesi

In this paper, the meaning of zero, defined by Gottlob Frege as "the numerical number of the set of concepts that has no elements," will be interpreted through the noematic meaning of the empty intension, whose extension cannot be filled by any intuitive experience. Reading Frege, who, unlike Husserl, excluded intuition from the domain of arithmetic and logic, through a Husserl without intuition (one in which intuition is bracketed) is an attempt made by many scholars, including J.N. Mohanty, Dagfinn Føllesdal, Michael Dummett, Christian Beyer, Maria Luísa Couto Soares, and David Bell. There are striking parallels between the conceptual foundation of the number zero and the understanding of the phenomena of 'nothingness' and 'nothingness.' The showdown between Husserl and Frege in the history of arithmetic philosophy has made it possible to read the commonalities between the 'empty noema' and the 'empty set', 'nothingness' and 'zero', 'unfinished experience' and 'unsaturated concept' together. But of course, this reading does not fall into the error of condemning Frege to intuitionism and Husserl to logicism, with the understanding that "a Fregean philosophy without intuition is empty; a Husserlian phenomenology without concepts is blind."

Within the framework of the theory of intentionality developed in his works titled *Logical Investigations* and *Ideas I*, Husserl analyzed conscious intentions through the distinction between noesis and noema. This distinction allowed him to establish the link between consciousness and the lifeworld, and between concept and object. Even when the object is not directly presented in consciousness, the act of consciousness can carry noematic meaning. The "empty noema" refers to the intention that is meaningful in consciousness and offers a phenomenological counterpart to Frege's concept of the "empty set." In both approaches, the absence of the object is associated not with the loss of meaning, but rather with its possibility.

In the *Foundations of Arithmetic*, Frege defined numbers through the equivalence between extensions. The number zero, on the other hand, is defined as the number of the extension of concepts that have no elements. However, Frege, who deliberately avoided answering the question of how we grasp the numerical number itself through the set of concepts whose extension is equinumerous, appears unable to offer a satisfactory explanation of how numbers are grasped by consciousness. Similarly, there is ambiguity regarding how meaning is grasped within the context of a sentence. It is precisely the gaps left by these deliberately unanswered questions that demand the filling of the gaps with noematic meanings, the gaps that must be filled for the development of a coherent philosophy. Indeed, could there be a more solid basis for considering nothingness arithmetically and speaking of an arithmetical phenomenology of zero than the extensions of empty sets?

Ultimately, this comparison links Frege's understanding of the logical object to Husserlian analysis of intentionality. The identity of the concept of number is grounded not only in linguistic but also in conscious structures. Thus, zero represents a common limiting situation

in both language and consciousness, where meaning is constituted in the "void." In both ideas, "non-reference," the bearer of emptiness, reveals its structural condition rather than eliminating it. Therefore, this paper will compare Frege's understanding of the "empty set" with Husserl's concept of the "empty noema" to question the logical and phenomenological foundations of objectless meaning through the lens of "non-reference."

Frege'nin Altınları: Frege'nin Anlam Teorisi'nin Matematik Eğitime Katkıları

Beyhan Şener Öztürk

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Frege, 1925'de bozulan sağlığının üzerine kaleme aldığı vasiyetinde, üvey oğluna verilmek üzere bir not ilişirir. Bu notta tüm yazdıklarını üvey oğluna emanet eder ve onlara iyi bakmasını vasiyet eder. Çünkü Frege için onlar bir altın değilse bile, içlerinde altın barındırırlar.

Bu yazı Frege'nin mirasının günümüzde hala altın değerinde olduğunu ifade etmeyi hedeflemektedir. Aritmetiği mantıksal bir zemine oturtmak için aritmetiğin temel yasalarını (aksiyomlarını) yazmaya giriştiği Grundgesetze'de, V. Temel Yasa bir paradoksa neden olur. Yaşadığı derin hayal kırıklığı ile tüm teorisinin boşa olduğunu düşünür. Fakat onun açtığı yolda ondan 19 yıl sonra kurulan küme teorisi küme paradoksların oluşumunu engellemiş ve aritmetiğin aksiyomatik yapısını kurmayı başarmıştır. Böylece analitik bir aritmetik mümkün olmuştur.

Hem çok tartışmalı V. Temel Yasa, hem soyutlama ilkesi hem de anlam teorisi matematik eğitiminde çok önemli bir soruna dikkat çekmektedir. Bu sorun matematiğin anlamlı öğrenilmesine dairdir. Matematik eğitiminde her hangi bir eşitliğin gerekçesi V. Temel Yasaya göre eşitliğin sağ ve sol tarafının değer alanları arasında kurulan özdeşlikle gösterilebilir. Yani her hangi bir eşitliğin gerekçesi altında yatan özdeşlik koşullarıdır. İşte bu özdeşliklerin işlemsel olmayan biçimde anlam üzerinden kurulması matematik eğitimi işlem yığını değil anlam bütünü olarak görülmesine destek olacaktır. Bunun yanı sıra matematiksel bir kavramın yerine onun açıklayıcısı olacak bir başka kavramın kullanılması, soyutlama ilkesine göre yine onların işaret ettiği anlamların özdeşliği ile olacaktır. Bunun için Frege'nin anlam teorisinde bulunan Sinn-Bedeutung ayrımı kullanılarak bahsi geçen özdeşlikleri kavramın kaplamında yani Bedeutung'da aranacaktır. Bütün bu özdeşlik arayışları matematik eğitiminin anlamsal öğretilmesinin mantıksal zeminini oluşturmaktadır. Bütün bu açıklamalar ışığında Frege'nin bize bıraktığı sandığın içindekilerin altın değerinde olduğunu destekliyorum.

Frege's Gold: The Contributions Of Frege's Theory Of Meaning To Mathematics Education

Beyhan Şener Öztürk

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

In his legacy, written in 1925, upon his failing health, Frege attached a note to be given to his stepson. In this note, he entrusted all his writings to his stepson and wanted him to take good care of them, for even if they were not gold to Frege, they contained gold within them.

This article aims to express that Frege's legacy is still worth like gold today. In his Grundgesetze, where he attempted to write the fundamental laws (axioms) of arithmetic to establish a logical foundation, Basic Law V gave rise to a paradox. Deeply disappointed, he considered his entire theory futile. However, following his path, set theory, founded 19 years later, eliminated of set paradoxes and succeeded in establishing the axiomatic structure of arithmetic. Thus, analytic arithmetic became possible.

Both the controversial Basic Law V and the principle of abstraction, and the theory of meaning highlight a crucial problem in mathematics education. This problem concerns the meaningful learning of mathematics. The justification for any equality in mathematics education, according to the Basic Law V, can be demonstrated by the identity established between the value range of the right and left sides of the equality. In other words, the justification for any equality is the underlying identity conditions. Establishing these identities, in a non-operational manner based on meaning, will support the view of mathematics education as a whole of meaning rather than a collection of operations. Furthermore, the use of a mathematical concept instead of another, as its explanatory concept, will again depend on the identity of the meanings they imply, according to the principle of abstraction. To this end, the Sinn-Bedeutung distinction found in Frege's theory of meaning will be used to seek the aforementioned identities within the concept's extension, that is, within Bedeutung. All these searches for identities form the logical basis for semantic instruction in mathematics education. In light of all these explanations, I support the view that the contents of the chest Frege left us are worth like gold.

İslam Mantık Geleneği ve Frege: Konusal ve Problematik Bir Karşılaştırma

Mehmet Özturan

İstanbul Medeniyet University

Bu tebliğ, Gottlob Frege'nin felsefesinde merkezi bir yer tutan kavram–nesne ayrımı ile İslam mantık geleneğinin temel ayrımlarından biri olan tümel–tikel ayrımını, her iki gelenekte ortaya çıkan yapısal paradokslar ve çözüm yolları çerçevesinde karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Frege'ye göre kavram yüklem, nesne ise özne olarak işlev görür; ancak “At kavramı bir kavramdır” önermesinde olduğu gibi, bir kavram adlaştırılıp özne konumuna taşındığında nesneleşir ve kendi doğasına aykırı bir durum ortaya çıkar. Literatürde “At Kavramı Paradoksu” olarak bilinen bu uyumsuzluk, İslam mantık geleneğinde tümel ve tikel terimlerin kullanımıyla ilgili tartışmalarla yapısal bir paralellik göstermektedir. Bu tebliğde, İslam mantıkçıların söz konusu uyumsuzluğu gidermek amacıyla geliştirdikleri mefhum–misdak ayrımı ele alınmaktadır. Bu ayrım sayesinde, bir terimin kavramsal içeriği (mefhum) ile işaret ettiği bireyler (misdak) birbirinden ayrıldığında, hem dilsel düzeyde ortaya çıkan gerilim çözülmekte hem de paradoks ortadan kalkmaktadır.

Islamic Logical Tradition and Frege: A Comparison of Themes and Problems

Mehmet Özturan

İstanbul Medeniyet University

This presentation aims to compare Gottlob Frege's distinction between concept and object, which occupies a central place in his philosophy, with the distinction between universal and particular in the Islamic logical tradition, focusing on the structural paradoxes encountered in each and the strategies proposed to resolve them. According to Frege, the nature of a concept is to function as a predicate, while the nature of an object is to function as a subject. However, in a statement such as “The concept horse is a concept,” the expression “the concept horse” occupies subject-position, thereby becoming an object and falling into conflict with the very nature attributed to concepts. This discrepancy, widely known as the “Concept Horse Paradox,” exhibits a structural parallel to certain discussions in the Islamic logical tradition concerning the use of universal and particular terms.

This presentation analyzes the distinction between mafhūm (conceptual content) and mişdāq (the individuals falling under that content) developed by Muslim logicians as a way to address this tension. Once the conceptual content of a term and the individuals it applies to are distinguished, the linguistic conflict that gives rise to the paradox is resolved, and the apparent inconsistency disappears.

Frege'den Sonra Mantığın Gelişimi ve Değişimi

Vedat Kamer

İstanbul Üniversitesi

Modernleşmesini en son tamamlayan geometri ve mantığın ortak özelliği, birer dedüktif bilim oluşudur. Her ikisi de, bilim ve felsefenin zemini durumunda olmuştur. Özellikle büyük felsefe sistemlerinin kuruluşunda, mantığın dedüktif tarafının oldukça önplana çıktığını söyleyebiliriz. Bununla beraber, mantığın yegane konusu dedüktif akılyürütme değildir. Aristoteles sonrası, mantık çalışmaları ağırlıklı olarak doğal dil argümantasyonu (diyalektik ve retorik) ve Descartes sonrası da indüktif akılyürütme türleri üzerine odaklanır. Bu bakımdan, mantık tarihinde, mantık-ontoloji ilişkisi güçlendiğinde, mantık-pratik ilişkisi gerilemekte; mantık-pratik ilişkisi güçlendiğinde ise mantık-ontoloji ilişkisi gerilemektedir. Mantıkta ontolojinin önplana çıkması, dedüktif akılyürütme ve ona bağlı sistematik ile yakından ilgilidir. Ne zaman, tamamlanmış, değişmez ve ezeli bir sistem kurulmak istense, mantıkta dedüktif akılyürütme ve ontolojik kaygılar bir kenara bırakılmıştır.

Kant, kurmak istediği sistemin zemini için mantığın dedüktif karakterini önplana çıkarmış ve özellikle yapay zekâ alanı belirene kadar, felsefe kökenli mantığın dedüktif-dışı akılyürütmeler ve doğal dil argümantasyonu kısmı uzun süre ihmal edilmiştir. Özellikle Frege ve ardıllarının çalışmaları ile matematiksel mantık, mantığın konusunu belirlemiş ve yön vermiştir. Bunun ana çıktısının Turing makinesi üzerinden, herkesin cebine girmiş bilgisayarlar olduğunu söyleyebiliriz.

Gödel'in eksiklik teoremleriyle, Kant ve Frege'nin pekiştirdiği mantığın dedüktif karakter ve mantık-ontoloji ilişkisinin önplana taşınması değişmeye başlamıştır. Özellikle de yapay zekânın da ortaya çıkmasıyla, mantığın daha pratik bir karakter kazanması ve dedüktif-dışı problemlere de çözüm bulması beklenmiştir.

Çalışmamızda, mantık-pratik ilişkisinin öne çıkmasını, Gödel'in eksiklik teoremlerinin ontolojik bir sonucu olduğunu, mantık tarihindeki mantık-ontoloji ilişkisinin önplana çıktığı diğer dönemler üzerinden ele alarak, aklın ilkeleri ve akılyürütme türleri üzerinden, Frege'nin ortaya koyduğu klasik mantığın nasıl çeşitlendiğini serimlemeye çalışacağız.

The Development and Change of Logic After Frege

Vedat Kamer

İstanbul University

The common feature of geometry and logic—the last two disciplines to complete their modernization—is that they are deductive sciences. Both have served as the foundation for science and philosophy. We can particularly observe that the deductive side of logic has been quite prominent in the establishment of major philosophical systems. Nevertheless, deductive reasoning is not the sole subject of logic. After Aristotle, logical studies primarily focused on natural language argumentation (dialectic and rhetoric), and after Descartes, they concentrated on types of inductive reasoning. In this respect, throughout the history of logic: when the logic-ontology relationship strengthens, the logic-practice relationship declines; and when the logic-practice relationship strengthens, the logic-ontology relationship declines. The prominence of ontology in logic is closely associated with deductive reasoning and the systematic structure dependent on it. Whenever an attempt is made to establish a complete, immutable, and eternal system, deductive reasoning and ontological concerns come to the forefront in logic.

Kant emphasized the deductive character of logic for the foundation of the system he aimed to establish. Especially until the field of artificial intelligence emerged, the non-deductive reasoning and natural language argumentation parts of philosophy-based logic were neglected for a long time. The work of Frege and his successors, in particular, led mathematical logic to define and direct the subject matter of logic. We can say that the main output of this is the computers that have entered everyone's pockets via the Turing machine.

With Gödel's incompleteness theorems, the emphasis on the deductive character and the logic-ontology relationship, which had been reinforced by Kant and Frege, began to change. Especially with the emergence of artificial intelligence (AI), logic was expected to acquire a more practical character and provide solutions to non-deductive problems as well.

In our study, we will attempt to demonstrate how the classical logic established by Frege has diversified, examining this through the principles of reason and types of reasoning. We will argue that the rise of the logic-practice relationship is an ontological consequence of Gödel's incompleteness theorems, drawing parallels with other periods in the history of logic where the logic-ontology relationship was prominent.